dr Agnieszka Pawlak-Kindler
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej

Wybrane narzędzia diagnostyczne u progu edukacji szkolnej

Wstęp

O potrzebie kształcenia, wychowania i opieki nad osobami z niepełnosprawnością intelektualną nie trzeba nikogo przekonywać. Prawo do tych procesów gwarantuje im wiele aktów prawnych zarówno światowych, jak i polskich. Z międzynarodowych aktów prawnych należy wymienić: Konwencję ONZ o Prawach Osób Niepełnosprawnych[1] sporządzoną w Nowym Jorku 13 grudnia 2006 r., deklarację z Salamanki oraz wytyczne do działań w zakresie specjalnych potrzeb edukacyjnych[2] z 7–10 czerwca 1994 r., z polskich zaś podstawowy dokument – Kartę Praw Osób Niepełnosprawnych[3] z dnia 1 sierpnia 1997 r. oraz podstawę programową.

Od kilku lat w Polsce zwraca się coraz baczniej uwagę na specjalne potrzeby edukacyjne. Od 1 września 2009 r. weszła w życie nowa podstawa programowa, która pierwszy raz zaznaczyła wyraźnie potrzebę dostosowywania procesu kształcenia do funkcjonowania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, by wyrównywać ich szanse. Została ona określona w *Rozporządzeniu MEN z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół*[4] (w postaci załączników):

- dla wychowania przedszkolnego – zał. nr 1,
- dla szkół podstawowych – zał. nr 2,
- dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym – zał. nr 3,
- dla gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych – zał. nr 4,
- dla zasadniczych szkół zawodowych – zał. nr 5,
- dla szkół policealnych – zał. nr 6,
- dla szkół specjalnych przysposabiających do pracy dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym – zał. nr 7.

Była ona wprowadzana stopniowo od 1 września 2009 r. poziomami klas:

- w roku szkolnym 2009/10 całościowo została wprowadzona do przedszkoli, kl. I szkoły podstawowej i kl. I gimnazjum,
- w roku szkolnym 2010/11: do kl. II szkoły podstawowej i kl. II gimnazjum,
- w roku szkolnym 2011/12: do kl. III szkoły podstawowej i kl. III gimnazjum,

[1] Dz.U. 2012, poz. 1169.

[2] http://rownosc.info/bibliography/document/deklaracja-z-salamanki-oraz-wytyczne-dla-dziaan-w-

[3] M.P. 1997 nr 50, poz. 475.

[4] *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół,* Dz.U. 2009 nr 4, poz. 17.

- w roku szkolnym 2012/13: do kl. IV szkoły podstawowej i kl. I szkół ponagimnazjalnych,
- w roku szkolnym 2013/14: do kl. V szkoły podstawowej i kl. II szkół ponagimnazjalnych,
- w roku szkolnym 2014/15: do kl. VI szkoły podstawowej i kl. III szkół ponagimnazjalnych,
- w roku szkolnym 2015/16: do kl. IV szkół ponagimnazjalnych, czyli do technikum.

W 2012 r., kiedy nowa podstawa programowa miała wejść do kl. I szkół ponadgimnazjalnych od 1 września, MEN przygotowało w tej podstawie programowej niewielką zmianę w zał. 4 (wątek tematyczny: „Ojczysty panteon i ojczyste spory" stał się obowiązkowy do realizacji w przedmiocie: Historia i społeczeństwo w szkole ponadgimnazjalnej). Ta niewielka zmiana zaowocowała zmianą całego rozporządzenia na *Rozporządzenie MEN z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół*[5] (numeracja załączników została ta sama). Rozporządzenie to obowiązuje od 1 września 2012 r. Na jego podstawie poprzednie, z dnia 23 grudnia 2008 r., straciło moc.

Dnia 30 maja 2014 r. MEN podpisało *Rozporządzenie zmieniające w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół*[6] – zmiana dotyczy załącznika nr 1 dla wychowania przedszkolnego i załącznika nr 2 dla szkoły podstawowej. Obecnie, mówiąc o nowej podstawie programowej, powołujemy się na rozporządzenie z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, ze zmianami.

Pomimo tych zmian termin „specjalne potrzeby edukacyjne" ugruntował się w obecnej szkole. Zauważamy również od kilku lat niesłabnącą tendencję najpierw do integracji, w kolejnych zaś latach do inkluzji, czyli nauczania włączającego. Można dywagować oczywiście na temat zasadności włączania wszystkich uczniów w proces nauczania – uczenia się w szkołach ogólnodostępnych, ale takie są realia obecnej rzeczywistości. Idea ta, choć bezapelacyjnie szczytna, budzi niemałe kontrowersje, zarówno u samych nauczycieli, jak i rodziców.

Z nakreślonych zmian w podstawie programowej i tendencjach edukacyjnych wyłania się ogromna potrzeba diagnozy wszystkich uczniów, którzy mają rozpocząć naukę szkolną, dlatego że w klasie mogą znaleźć się uczniowie zdolni, przeciętni i ci, którzy wymagają specjalnych metod pracy, specjalnych dostosowań. Na polskim rynku wydawniczym można zauważyć rozkwit różnych narzędzi diagnostycznych, poczynając od diagnozy przedszkolnej, szkolnej, diagnozy różnych zaburzeń, a skończywszy na specjalnych narzędziach diagnozy dla ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w różnych stopniach. I jest to bardzo dobry kierunek, ponieważ jak pisze J. Wyczesany: „W szerokim

[5] *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012,r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół*, Dz.U. 2012, poz. 977.

[6] *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół,* Dz.U. 2014, poz. 803.

znaczeniu diagnoza pedagogiczna jest elementem wieloaspektowego procesu diagnozowania ukierunkowanego na pracę korekcyjną z dzieckiem. W węższym znaczeniu bywa utożsamiana z ocenianiem efektów nauczania przez sprawdzanie wiedzy i umiejętności uczniów"[7].

Według L. Sadowskiej[8] diagnozie powinny podlegać następujące funkcje:

- orientacyjno-poznawcze,
- motoryczne,
- mowa aktywna i jej rozumienie,
- kształtowanie procesów myślowych,
- emocjonalne i społeczne.

Wybrane narzędzia diagnozy nauczycielskiej

Zajmując się od lat diagnostyką psychopedagogiczną a wcześniej, jako nauczyciel, prowadzeniem zajęć rewalidacyjnych w szkole specjalnej, dostrzegam potrzebę stworzenia zestawienia przydatnych narzędzi diagnostycznych dla nauczycieli, przede wszystkim szkół ogólnodostępnych. To oni bowiem stają przed dużym wyzwaniem, jakie niesie ze sobą rozpoczęcie nauki. W ciągu kilku zaledwie lat musieli sprostać rosnącym wymaganiom rzeczywistości edukacyjnej, czyli przyjąć na siebie odpowiedzialność za kształtowanie i realizację procesu kształcenia bardzo zróżnicowanej grupy dzieci rozpoczynających naukę, np.:

- dzieci w różnym wieku (sześcio- i siedmiolatki),
- dzieci z niepełnosprawnością intelektualną (w stopniu lekkim i umiarkowanym, rzadko znacznym),
- dzieci z autyzmem i zespołem Aspergera,
- dzieci z niepełnosprawnościami sensorycznymi,
- dzieci z niepełnosprawnościami sprzężonymi.

Tak niejednorodna grupa uczniów wymaga indywidualnego spojrzenia na każde dziecko, przygotowania odpowiedniego programu pracy (w przypadku dzieci mających orzeczenie Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej – IPET-u), a także różnego rodzaju dostosowań, które nauczyciel będzie realizował w codziennej pracy dydaktyczno-wychowawczej.

Poniżej prezentuję kilkanaście wybranych narzędzi diagnozy, z których mogą skorzystać nauczyciele, terapeuci lub rodzice.

1. *Diagnoza. Zeszyt informacji na temat rozwoju dziecka 3–6 lat*[9] (Anna Niesłuchowska)

Pozycja ta może ułatwić przygotowanie opinii dla szkoły lub Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej. Obejmuje obserwację dziecka w kilku aspektach:

[7] J. Wyczesany, *Psychopedagogiczna charakterystyka osób z niepełnosprawnością intelektualną* [w:] K. Bobińska, T. Pietras, P. Gałecki (red.), *Niepełnosprawność intelektualna,* Continuo, Wrocław 2012.

[8] L. Sadowska (red.), *Diagnoza i rehabilitacja dzieci ryzyka*, Akademia Medyczna, Wrocław 2008.

[9] A. Niesłuchowska, *Diagnoza. Zeszyt informacji na temat rozwoju dziecka 3–6 lat,* Wydawnictwo Iwanowski, Płock 2010.

- rozwój motoryczny (umiejętności lokomocyjne, umiejętności nielokomocyjne, umiejętności manipulacyjne, samodzielne wykonywanie czynności);
- rozwój poznawczy (zabawy dziecka, rysunki postaci ludzkich, rozwój mowy, rozwój emocjonalny, rozwój teorii umysłu);
- rozwój społeczny – status dziecka w grupie rówieśniczej;
- zaburzenia wieku dziecięcego, w tym: zaburzenia zachowania, zespół nadpobudliwości psychoruchowej z deficytem uwagi, ADHD (zespół hiperkinetyczny), zaburzenia lękowe, depresja.

Zakres wiekowy dziecka jest dosyć duży, tak więc dostrzegając pewne nieprawidłowości już w grupie przedszkolnej, możemy jak najwcześniej podjąć odpowiednie działania naprawcze, które w konsekwencji ułatwią dziecku start szkolny.

2. *Diagnoza gotowości szkolnej pięciolatka*[10] (Beata Krysiak, Krystyna Zielińska)

Bardzo czytelne narzędzie badawcze. W zestawie znajdziemy arkusz, zestaw kart diagnostycznych, podsumowanie rocznej pracy oraz ankietę dla rodziców do wykonania przed I próbą. Arkusz zawiera dwie próby dotyczące rozwoju:

- mowy,
- myślenia dziecięcego,
- kompetencji matematycznych,
- gotowości do nauki czytania i pisania.

Integralną częścią tej publikacji jest płyta CD zawierająca program do analizy wyników.

3. *Diagnoza gotowości szkolnej pięciolatka.* Program do analizy wyników[11] (płyta CD-ROM)

Materiały zawarte na płycie przeznaczone są dla nauczycieli, którzy chcą samodzielnie przeprowadzić badanie gotowości szkolnej dziecka 5-letniego. Badanie to polega na zebraniu informacji o rozwoju dziecka w następujących obszarach: rozwój emocjonalny, rozwój społeczny, rozwój sprawności ruchowej, rozwój mowy, rozwój myślenia dziecięcego, rozwój kompetencji matematycznych, rozwój gotowości do nauki czytania i pisania.

W efekcie badania powstaje tabela wyników, dzięki której można ustalić najlepiej i najgorzej opanowane umiejętności badanego dziecka.

4. *Diagnoza gotowości szkolnej sześciolatka*[12] (Anna Kałużny)

Podobnie jak w powyższej publikacji znajdziemy tu arkusz, dzięki któremu możliwa jest dokładna analizy grupy sześciolatków, wskazówki korygujące i wspomagające rozwój dziecka, wzór formularza określającego gotowość szkolną dziecka, ankietę dla rodziców. Do tej publikacji również sporządzono program analizujący uzyskane przez dziecko wyniki.

[10] B. Krysiak, K. Zielińska, *Diagnoza gotowości szkolnej pięciolatka,* Raabe, Warszawa 2011.

[11] B. Krysiak, K. Zielińska, *Diagnoza gotowości szkolnej pięciolatka. Program do analizy wyników.* Płyta CD, Raabe, Warszawa 2011

[12] A. Kałużny, *Diagnoza gotowości szkolnej sześciolatka,* Raabe, Warszawa 2013.

5. *Diagnoza gotowości szkolnej sześciolatka.* Program do analizy wyników[13] (płyta CD-ROM)

Płyta pozwala zebrać informacje o rozwoju dziecka w następujących obszarach: rozwój społeczny, mowy i myślenia, emocjonalny, gotowości do nauki czytania i pisania, kompetencji matematycznych, artystyczny, a także znajomość przyrody i techniki. Dzięki temu badający (nauczyciel, rodzic) może z łatwością ustalić stopień rozwinięcia poszczególnych obszarów. Taka analiza przydatna jest również podczas planowania programu rozwoju dla konkretnej grupy sześciolatków.

6. *Diagnoza przedszkolna gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole*[14] (Iwona Wąsik, Lucyna Klimkowska)

Jest to narzędzie badawcze przygotowane z myślą o nauczycielach pracujących w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz w innych formach wychowania przedszkolnego. Zebrane w teczce zadania obejmują zasadnicze kompetencje dziecka w obszarach: odporność emocjonalna, sprawność psychomotoryczna, kompetencje poznawcze oraz aktywność dziecka.

Komplet materiałów zebranych w teczce składa się z instrukcji i wskazówek dla badającego, arkusza obserwacyjnego oraz kart pracy dla dziecka. Narzędzie to jest uzupełnieniem programu wychowania i kształcenia oraz wspomagania rozwoju dzieci w wieku przedszkolnym „Kolorowy świat", rekomendowanym przez wydawnictwo Harmonia.

7. *Diagnoza rozwoju dziecka przedszkolnego przed rozpoczęciem nauki w szkole*[15] (Alicja Tanajewska, Renata Naprawa, Dorota Kołodziejska)

Program do diagnozy i obserwacji dzieci zawiera: szczegółowe cele kształcenia i wychowania, treści zgodne z treściami nauczania zawartymi w podstawie programowej wychowania przedszkolnego oraz sposoby osiągania celów kształcenia i wychowania z uwzględnieniem możliwości indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb i umiejętności dzieci. Publikacja została przygotowana zgodnie z obecnie funkcjonującym rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 roku (Dz.U. z 2014 r., poz. 803).

Integralną częścią tej publikacji są materiały, które tworzą komplet. W skład kompletu wchodzą również:

- Diagnoza dziecka przedszkolnego przed rozpoczęciem nauki w szkole. Karty pracy;
- Diagnoza rozwoju dziecka przedszkolnego przed rozpoczęciem nauki w szkole. Arkusz monitoringu rozwoju dziecka przedszkolnego.

[13] A. Kałużny, *Diagnoza gotowości szkolnej sześciolatka. Program do analizy wyników.* Płyta CD, Raabe, Warszawa 2013.

[14] I. Wąsik, L. Klimkowska, *Diagnoza przedszkolna gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole,* Harmonia, Gdańsk 2011.

[15] A. Tanajewska, R. Naprawa, D. Kołodziejska, *Diagnoza rozwoju dziecka przedszkolnego przed rozpoczęciem nauki w szkole,* Harmonia, Gdańsk 2014.

8. *Czy moje dziecko osiągnęło dojrzałość szkolną?*[16] (Frauke Meinders-Lucking, Susanne Loy)

Książka skierowana jest przede wszystkim do rodziców, którzy zastanawiają się, czy ich dziecko jest wystarczająco dojrzałe, by rozpocząć naukę w szkole. Autorki starają się odpowiedzieć na pytania zajmujące wielu rodziców: kiedy dziecko powinno rozpocząć edukację szkolną?, czy moje wymagania jako rodzica nie są zbyt wygórowane? oraz w jaki sposób zadbać o właściwy rozwój intelektualny dziecka, by nie zabierać mu beztroski dzieciństwa. Książka, co bardzo istotne dla rodziców, zawiera testy, za pomocą których można samodzielnie określić dojrzałość szkolną własnego dziecka.

9. *Ocena dojrzałości szkolnej*[17]**.** Arkusz oceny dojrzałości. Metody badań dojrzałości. Pomoce do badań (Bożena Janiszewska)

Pozycja ta przeznaczona jest do oceny dojrzałości szkolnej, zarówno przez nauczycieli, jak i rodziców, ponieważ zawiera dokładne wskazówki oraz normy wiekowe. Składa się ona z trzech części:

- w części I omówiony jest krótko problem dojrzałości szkolnej i pokazane są sylwetki dziecka dojrzałego i niedojrzałego do rozpoczęcia nauki szkolnej;
- w części II przedstawione są metody badania i oceny dojrzałości wraz z normami wiekowymi, dzięki czemu łatwiej jest ocenić poziom badanej funkcji i określić ewentualne opóźnienie;
- w części III zamieszczone zostały pomoce do badań.

10. *Diagnoza dziecka rozpoczynającego naukę w klasie pierwszej*[18]. Kwestionariusz zgodny z nową podstawą programową (Iwona Rokicińska)

Jest to kompletne narzędzie badawcze przygotowane z myślą o nauczycielach przedszkola, klas pierwszych i nauczycielach prowadzących zajęcia terapii pedagogicznej. Narzędzie jest tak skonstruowane, że umożliwia diagnozę rozwoju dziecka w różnych obszarach funkcjonowania: podstawowe wiadomości, lateralizacja oraz orientacja w schemacie ciała, w przestrzeni i na płaszczyźnie, percepcja słuchowa, umiejętności matematyczne, czytanie, pamięć i myślenie, percepcja wzrokowa i sprawność manualna, komunikowanie się, zachowanie dziecka podczas badania, rozwój fizyczny i stan zdrowia, rozwój emocjonalno-społeczny.

W zależności od obserwowanych umiejętności i poziomu wiedzy, możemy stopniować trudność zadań, wykorzystując zamieszczone w teczce gotowe pomoce dydaktyczne.

[16] F. Meinders-Lucking, S. Loy, *Czy moje dziecko osiągnęło dojrzałość szkolną?,* Jedność, Kielce 2009.

[17] B. Janiszewska, *Ocena dojrzałości szkolnej*, Seventh Sea, Warszawa 2012.

[18] I. Rokicińska, *Diagnoza dziecka rozpoczynającego naukę w klasie pierwszej*, Harmonia, Gdańsk 2011.

11. *Kwestionariusz diagnozy i narzędzia badawcze w terapii pedagogicznej*[19] (Joanna Tomczak, Renata Ziętara)

Kwestionariusz został skonstruowany w taki sposób, aby można było wykorzystywać ten sam egzemplarz zarówno do badań diagnostycznych wstępnych, jak i porównawczych. Tak zestawione informacje są czytelne i przejrzyste. Aby ułatwić pracę z kwestionariuszem, dołączono do niego narzędzia badawcze, które można wykorzystywać w całości bądź tylko wybiórczo, a także instruktaż do badania każdej ze sfer.

Poszczególne części kwestionariusza dotyczą: charakterystyki ucznia (zachowania, koncentracji uwagi, jego uczciwości, stosunku do pracy i grupy), charakterystyki czynności komunikowania się (aktywności, sposobu porozumiewania się, poprawności stylistyczno-gramatycznej, wad wymowy, rozumienia), słuchu fonematycznego (analizy i syntezy słuchowej oraz testy fonetyczne), czytania (znajomości liter, analizy i syntezy wzrokowej, techniki i tempa czytania, rozumienia czytanego tekstu oraz błędy), pisania (znajomości liter, techniki, formy graficznej pisma, ortografii, sposobu pisania), sfery ruchowej (sprawności manualnej, lateralizacji), percepcji wzrokowej (analizy rysunków, różnicowania figur geometrycznych i kolorów, układania obrazka z części, spostrzegania podobieństw i różnic na podstawie dwóch obrazków), orientacji (schematu ciała, nazywania kierunków i stosunków przestrzennych, ciągów zautomatyzowanych), procesów myślowych (kojarzenia i pamięci).

12. *„Entliczek, pentliczek". Badanie gotowości szkolnej – karty do diagnozowania*[20] (Hanna Derewlana, Barbara Michalska, Joanna Świątek, Beata Wosińska)

Doskonałe narzędzie do diagnozy dzieci rozpoczynających naukę w I klasie szkoły podstawowej. Publikacja zawiera: karty pracy do diagnozy wstępnej, karty pracy do diagnozy końcowej oraz arkusz indywidualny, który obejmuje wszystkie obszary rozwoju dziecka.

Dokładne wskazówki dotyczące przeprowadzenia diagnozy ujęte są w oddzielnej publikacji pt. *„Entliczek, pentliczek". Badanie gotowości szkolnej – materiały dla nauczyciela*.

13. *Profil osiągnięć ucznia. Przewodnik dla terapeutów i nauczycieli*[21] (Jacek Kielin)

Bardzo dobre, czytelne narzędzie diagnostyczne oparte na 11 skalach, obejmujących pierwsze pięć lat życia. Przeznaczone jest dla dzieci z niepełnosprawnością intelektualną. Profil obejmuje następujące skale z podziałem na lata: percepcja wzrokowa, percepcja słuchowa, duża motoryka, mała motoryka, koordynacja wzrokowo-ruchowa, rozwój społeczny i emocjonalny, rozumienie mowy, wokalizacja i mówienie, naśladownictwo bezpośrednie i odroczone, rozwój poznawczy, samodzielność.

Publikacja jest oparta na wieloletnim doświadczeniu Autora.

[19] J. Tomczak, R. Ziętara, *Kwestionariusz diagnozy i narzędzia badawcze w terapii pedagogicznej*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2014.

[20] H. Derewlana, B. Michalska, J. Świątek, B. Wosińska, *„Entliczek, pentliczek". Badanie gotowości szkolnej - karty do diagnozowania,* Nowa Era, Warszawa 2011.

[21] J. Kielin, *Profil osiągnięć ucznia*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Sopot 2016.

14. *Diagnoza rozwoju ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym*[22] (Alicja Tanajewska, Renata Naprawa)

Jedna z trzech stanowiących komplet publikacji. W skład kompletu wchodzą:

- Arkusz monitoringu rozwoju ucznia,
- Karty pracy,
- Indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny.

W obszernym, bardzo drobiazgowym *Arkuszu monitoringu rozwoju ucznia* znajdziemy obszary, działy, standardy, treści kształcenia oraz polecenia i pytania dotyczące: samoobsługi, edukacji zdrowotnej i komunikacyjnej, rozwoju poznawczego i emocjonalno-motywacyjnego, edukacji społecznej, edukacji polonistycznej (umiejętności porozumiewania się z otoczeniem, przygotowania do nauki czytania oraz nauki czytania i pisania), edukacji matematycznej, edukacji przyrodniczej, edukacji muzycznej, edukacji plastycznej, edukacji technicznej, zajęć komputerowych, wychowania fizycznego.

Całość zestawu stanowi kompletne narzędzie zarówno do diagnozy, jak i pracy z uczniem.

Podsumowanie

Z prezentowanego przeglądu narzędzi służących całościowej diagnozie dziecka można wybrać te najbardziej odpowiednie dla ucznia z trudnościami w uczeniu się czy z różnymi zaburzeniami, których sami nie potrafimy dokładnie określić. Duży wybór i dostępność przedstawionych narzędzi pozwala nauczycielowi na komfort pracy, mniejsze zużycie czasu (nie musi sam robić np. kart pracy), zwiększoną efektywność oddziaływań edukacyjnych. Ma do dyspozycji gotowe, standaryzowane, estetyczne, bardzo atrakcyjne dla ucznia pomoce do badań. Może je dobrać do możliwości dziecka, jego wieku bądź niepełnosprawności intelektualnej.

Nadal oczywiście obserwacja pozostaje nieoceniona w pracy nauczyciela, ale o ileż łatwiej jest jej dokonać, mając do wyboru tyle narzędzi.

Oprócz narzędzi diagnostycznych przedstawionych powyżej nauczyciele, terapeuci, rodzice mogą skorzystać z olbrzymiej liczby pomocy dydaktycznych, zeszytów ćwiczeń, kart pracy, podręczników i in., które oferują wydawnictwa internetowe np.:

www.eduksiegarnia.pl

www.harmonia.edu.pl

www.kompendium.info.pl

www.ksiegarnia-edukacyjna.pl

www.mac.pl.

[22] A. Tanajewska, R. Naprawa, *Diagnoza rozwoju ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym*, Harmonia, Gdańsk 2014.

Bibliografia

Derewlana H., Michalska B., Świątek J., Wosińska B., *„Entliczek, pentliczek". Badanie gotowości szkolnej – karty do diagnozowania,* Nowa Era, Warszawa 2011.
Janiszewska B., *Ocena dojrzałości szkolnej*, Seventh Sea, Warszawa 2012.
Kałużny A., *Diagnoza gotowości szkolnej sześciolatka,* Raabe, Warszawa 2013.
Kałużny A., *Diagnoza gotowości szkolnej sześciolatka. Program do analizy wyników.* Płyta CD, Raabe, Warszawa 2013.
Kielin J., *Profil osiągnięć ucznia*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Sopot 2016.
Krysiak B., Zielińska K., *Diagnoza gotowości szkolnej pięciolatka*, Raabe, Warszawa 2011.
Krysiak B., Zielińska K., *Diagnoza gotowości szkolnej pięciolatka. Program do analizy wyników.* Płyta CD, Raabe, Warszawa 2011.
Meinders-Lucking F., Loy S., *Czy moje dziecko osiągnęło dojrzałość szkolną?,* Jedność, Kielce 2009.
Niesłuchowska A., *Diagnoza. Zeszyt informacji na temat rozwoju dziecka 3–6 lat,* Wydawnictwo Iwanowski, Płock 2010.
Rokicińska I., *Diagnoza dziecka rozpoczynającego naukę w klasie pierwszej*, Harmonia, Gdańsk 2011.
Sadowska L. (red.), *Diagnoza i rehabilitacja dzieci ryzyka*, Akademia Medyczna, Wrocław 2008.
Tanajewska A., Naprawa R., *Diagnoza rozwoju ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym*, Harmonia, Gdańsk 2014.
Tanajewska A., Naprawa R., Kołodziejska D., *Diagnoza rozwoju dziecka przedszkolnego przed rozpoczęciem nauki w szkole,* Harmonia, Gdańsk 2014.
Tomczak J., Ziętara R., *Kwestionariusz diagnozy i narzędzia badawcze w terapii pedagogicznej,* Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2014.
Wąsik I., Klimkowska L., *Diagnoza przedszkolna gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole,* Harmonia, Gdańsk 2011.
Wyczesany J., *Psychopedagogiczna charakterystyka osób z niepełnosprawnością intelektualną* [w:] K. Bobińska, T. Pietras, P. Gałecki (red.), *Niepełnosprawność intelektualna*, Continuo, Wrocław 2012.

Akty prawne

1. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 30 maja 2014 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół*, Dz. U. 2014, poz. 803.
2. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół*, Dz.U. 2009 nr 4, poz. 17.
3. Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r., Dz.U. 2012 poz. 1169
4. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół*, Dz.U. 2012, poz. 977.
5. Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. – *Karta Praw Osób Niepełnosprawnych*, M.P. 1997 nr 50, poz. 475.
6. http://rownosc.info/bibliography/document/deklaracja-z-salamanki-oraz-wytyczne-dla-dziaan-w-[dostęp: 5.07.2016 r.]